

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”
CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE LITERE

TEZĂ DE DOCTORAT

**O ABORDARE ETNOLINGVISTICĂ A
UNITĂȚILOR FRAZELOGICE CU
TERMENI RELIGIOȘI ÎN ROMÂNĂ ȘI
SPANIOLĂ**

-REZUMAT-

COORDONATOR ȘTIINȚIFIC:

Prof. univ. dr. emerit NEAMȚ Gavrilă

DOCTORAND:

POP Andreea-Nora

2013

CUPRINS

ARGUMENT / 7

Capitolul I: EXCURS BIBLIOGRAFIC / 13

1. Abordări teoretice ale frazeologiei / 13

- 1.1. Structuralismul / 13
- 1.2. Generativismul / 18
- 1.3. Cognitivismul / 20
- 1.4. Psiholingvistica / 23
- 1.5. Integralismul / 26
- 1.6. Abordări pragmatice / 28
- 1.7. Sociolingvistica / 30
- 1.8. Abordări lexicografice / 31
- 1.9. Abordări didactice / 33
- 1.10. Abordări traductologice / 34
- 1.11. Etnolingvistica / 35
- 1.12. Concluzii / 42

2. Abordări frazeologice românești și spaniole / 41

2.1. Abordări frazeologice pe țărâm românesc / 41

- 2.1.1. Abordări structuraliste / 41
- 2.1.2. Abordări din perspectivă integralistă / 48
- 2.1.3. Abordări din perspectivă etnolingvistică / 48
- 2.1.4. Alte abordări / 51

2.2. Abordări frazeologice pe țărâm hispanic / 51

- 2.2.1. Abordări structuraliste / 51
- 2.2.2. Abordări din perspectivă integralistă / 54
- 2.2.3. Alte abordări / 56

2.3. Concluzii / 56

Capitolul II: O ANALIZĂ ETNOLINGVISTICĂ A UNITĂȚILOR FRAZEOLOGICE CU TERMENI RELIGIOȘI ÎN ROMÂNĂ ȘI SPANIOLĂ / 60

0. Introducere / 60

1. Cadrul religios național / 60

- 1.1. Cadrul religios românesc / 61
- 1.2. Cadrul religios hispanic / 62

2. Ființele sacre / 64

2.1. Dumnezeu / 64

- 2.1.1. În concepția românească / 64
- 2.1.2. În concepția spaniolă / 66
- 2.1.3. Conceptualizarea lui Dumnezeu în UF / 69
  - A. Însușirile lui Dumnezeu / 69
  - B. Atitudinea omului față de Dumnezeu / 91
  - C. Iisus Hristos / 96

D. Concluzii / 101

2.2. Diavolul / 103

2.2.1. În concepția românească / 103

2.2.2. În concepția spaniolă / 105

2.2.3. Conceptualizarea diavolului / 108

2.2.3.1. Identitatea diavolului / 108

2.2.3.2. Tipologia diavolului / 112

2.2.3.3. Trăsăturile fizice / 113

2.2.3.4. Trăsăturile sufletești / 117

2.2.3.5. Impactul diavolului asupra oamenilor / 127

2.2.3.6. Impactul oamenilor asupra diavolului / 132

2.2.3.7. Coordonate spațio-temporale / 137

2.2.3.8. Concluzii / 139

2.3. Fecioara Maria / 140

A. Atributele Fecioarei / 142

B. Atitudinea omului față de Fecioară / 146

C. Concluzii / 148

2.4. Îngerii / 149

2.4.1. Sf. Arhanghel / 152

2.4.2. Concluzii / 153

2.5. Sfinții / 154

A. Atributele sfinților / 155

B. Atitudinea omului față de sfinți / 159

C. Atitudinea sfinților față de om / 162

D. Particularizarea sfinților / 166

1. Sf. Agop Verzaru / 167

2. Sf. Alexie / 168

3. Sf. Ana / 168

4. Sf. Anastasia / 168

5. Sf. Andrei / 169

6. Sf. Anton / 170

7. Sf. Barbara / 171

8. Sf. Benedict / 171

9. Sf. Bruno / 172

10. Los Siete Durmientes / 172

11. Sf. Ecaterina / 172

12. Sf. Fernando/Sf. Francisc / 172

13. Sf. Filip / 173

14. Sf. Gheorghe / 173

15. Sf. Iacob / 174

16. Sf. Ignatie / 174

17. Sf. Ilie / 175

18. Sf. Ioan / 176

19. Sf. Jinojo / 177

20. Sf. Marta / 177

21. Sf. Martin / 178

22. Sf. Nicolae / 178

23. Sf. Paraschiva / 179
24. Sf. Patric / 179
25. Sf. Pavel / 180
26. Sf. Petru / 180
27. Sf. Rita / 182
28. Sf. Toma / 182
29. Sf. Vasile / 182
30. Sf. Vineri / 183
31. Sf. Vito / 183
32. Sf. Vlas / 184

E. Concluzii / 184

2.6. Personaje biblice / 186

1. Adam / 186
2. Ana / 187
3. Avram / 188
4. Barabas / 188
5. Cain / 188
6. Cezar / 189
7. Eva / 189
8. Fariseu / 190
9. Iov / 190
10. Irod / 191
11. Isaia / 191
12. Iuda / 192
13. Lazăr / 193
14. Lot / 193
15. Magdalena / 194
16. Matusalem / 194
17. Mironosiță / 194
18. Moise / 195
19. Noe / 195
20. Pilat / 196
21. Profet / 197
22. Samson / 197
23. Solomon / 199

24. Concluzii / 198

3. Spațiul sacru / 199

3.1. Lumea nevăzută / 199

- 3.1.1. Raiul / 200
- 3.1.2. Iadul / 203
- 3.1.3. Limbul / 206

3.2. Lumea văzută / 206

- 3.2.1. Altarul / 206
- 3.2.2. Biserica / 208
- 3.2.3. Alte coordonate spațiale / 212
  - 3.2.3.1. Belén / 212
  - 3.2.3.2. Ceca/Meca / 213
  - 3.2.3.3. Iordanul / 213

3.3. Concluzii / 214

4. Timpul sacru / 214

- 4.1. Postul / 215
- 4.2. Sărbătorile / 220
  - 4.2.1. Duminica / 220
  - 4.2.2. Crăciunul / 221
  - 4.2.3. Boboteaza / 222
  - 4.2.4. Floriile / 223
  - 4.2.5. Paștele / 224
  - 4.2.6. Înălțarea / 228
  - 4.2.7. Rusaliile / 228

4.3. Manifestări ale religiozității / 229

- 4.3.1. Rugăciunea / 229
- 4.3.2. Liturghia / 230
- 4.3.3. Predica / 233
- 4.3.4. Sfintele Taine / 234
  - 4.3.4.1. Sf. Botez / 234
  - 4.3.4.2. Sf. Împărtășanie / 236
  - 4.3.4.3. Sf. Maslu / 237

4.3.5. Particularizarea rugăciunii / 238

- 4.3.5.1. Aleluia / 238
- 4.3.5.2. Amin / 239
- 4.3.5.3. Ave Maria / 239
- 4.3.5.4. A binecuvânta/a blestema/a blasfemia / 240
- 4.3.5.5. Bogdaproste / 240
- 4.3.5.6. Crezul / 241
- 4.3.5.7. Denia / 241
- 4.3.5.8. Osana / 241
- 4.3.5.9. Tatăl nostru / 242
- 4.3.6. Pelerinajul / 242
- 4.3.7. Pomana / 243
- 4.3.8. Procesiunea / 247

4.4. Concluzii / 248

5. Instrumentele sacre / 248

- 5.1. Agheasma / 249
- 5.2. Anafura / 249
- 5.3. Biblia (Sfânta Scriptură) / 250
- 5.4. Bula / 251
- 5.5. Candela / 251
- 5.6. Clopotul / 252
- 5.7. Colacul / 255
- 5.8. Coliva / 256
- 5.9. Crucea / 256
- 5.10. Evanghelia / 262
- 5.11. Icoana / 263
- 5.12. Lumânarea / 264
- 5.13. Mirul / 267
- 5.14. Pascalia / 267
- 5.15. Pirostria / 267
- 5.16. Potcapul / 268
- 5.17. Prescura / 268

- 5.18. Psaltirea / 269
- 5.19. Rozariul / 269
- 5.20. Sanbenito / 270
- 5.21. Tămâia / 270
- 5.22. Toaca / 271
- 5.23. Concluzii / 273**

6. Actanții / 274

- 6.1. Papa / 274
- 6.2. Cardinalul/episcopul/mitropolitul / 275
- 6.3. Protopopul / 276
- 6.4. Preotul / 276
- 6.5. Călugărul / 282
- 6.6. Paracliserul / 285
- 6.7. Concluzii / 285**

III. CONCLUZII GENERALE / 286

ANEXA 1. CORPUSUL DE UF FOLOSIT ÎN ANALIZĂ / 292

ANEXA 2. DISTRIBUȚIA NUMERICĂ A UF ÎN FUNCȚIE DE TERMENUL-CHEIE / 406

BIBLIOGRAFIE / 410

Cuvinte-cheie: *unități frazeologice, etnolingvistică, limba română, limba spaniolă, termeni religioși, ortodoxie, catolicism, religiozitate populară, atitudini difuze, atitudini stilizate, memeul, mentalitate colectivă, semantică, semnificat literal, semnificat global, imagine mentală.*

În lucrarea de față, intitulată *O abordare etnolingvistică a unităților frazeologice cu termeni religioși în română și spaniolă*, am întreprins o incursiune în frazeologie, un compartiment al limbii care provoacă un viu interes printre cercetători ca urmare a complexității sale și a dificultății de a-i delimita clar obiectul de studiu. Acesta din urmă este reprezentat de structurile prefabricate – opuse îmbinărilor libere de cuvinte –, care își datorează caracterul stabil uzului. Pe lângă polilexicalitate și fixare, construcțiile frazeologice se mai caracterizează prin proprietăți precum idiomaticitatea, instituționalizarea, valoarea pragmatică. Unghiurile din care frazeologia a fost abordată sunt numeroase: structural, tipologic, morfosintactic, lexical, pragmatic, interacțiuni socio- și psiholingvistice.

Traseul pe care am socotit de cuviință să-l urmărim este etnolingvistic, legătura dintre limbă și realitatea înconjurătoare fiind un factor semnificativ pentru decodarea limbajului. Survine, în consecință, ca esențială înțelegerea resorturilor ontologiei implicite a construcțiilor polilexicale și relaționarea lor cu faptele culturale. Intră în joc relația dintre domeniul oral (frazeologia) și domeniul cultural (crențele religioase ale poporului), iar limbajul este înțeles, așadar, ca *enérgeia*, fiind activate simultan cele trei tipuri de competențe (elocutională, idiomatică și expresivă).

Lucrarea este circumscrisă în zona frazeologiei comparate, vizând româna și spaniola, pilon în jurul căruia se organizează demersul nostru prin urmărirea corespondențelor și a diferențelor dintre îmbinările stabile din cele două limbi. Am ales ca obiect al prezentului studiu unitățile frazeologice care conțin elemente din câmpul semantic „al religiei”, deoarece acest domeniu este unul productiv în frazeologia ambelor idiomuri și beneficiază de un interes scăzut printre cercetători. În plus, tema trezește interes prin existența unor linii de convergență: româna și spaniola sunt limbi romanice, cele două popoare au aceeași religie de bază (creștinismul) și sunt situate în spațiul european. În virtutea acestor considerente, am pornit de la ipoteza că în frazeologia celor două idiomuri există multe elemente comune și că aspectele divergente izvorăsc din deosebirile generate de cult (ortodoxie vs

catolicism), de evoluția individualizată a cadrului religios național, precum și de evoluția particulară a fiecărei limbi.

Prin teza noastră, ne-am propus să atingem câteva obiective ale cercetării: investigarea contribuțiilor existente în domeniul frazeologiei, identificarea unităților frazeologice care au un component religios și împărțirea acestora în subcategorii, prezentarea mecanismelor cu care operează imaginea mentală, analizarea frazeologismelor din punct de vedere semantic, identificarea echivalențelor între unitățile frazeologice din cele două limbi, descrierea imaginarului colectiv frazeologic, i.e. modul în care omul trăiește sacrul – chiar dacă acesta nu este împărtășit de toți membrii comunității. Importanța demersului constă atât în explorarea sistematică a principalelor abordări ale frazeologiei, cât și în parcurgerea unui traseu investigațional puțin cercetat – cu atât mai mult cu cât dimensiunea comparativ-contrastivă vizează două limbi care nu au mai fost supuse, decât sporadic, unei cercetări similare. Totodată, considerăm că abordarea interdisciplinară (lingvistică, teologie, etnologie) conferă un caracter inovator lucrării și conduce la o unitate interpretativă a faptelor de limbă repetate. De asemenea, suntem de părere că studiul nostru trezește interes și prin propunerea unui model interpretativ, configurat prin intermediul conceptelor preluate din etnolingvistică pe care le-am valorizat în realizarea analizei propriu-zise.

Pentru a nu încărca zadarnic lucrarea, nu ne-am oprit asupra analizei lexicale sau morfosintactice a construcțiilor frazeologice identificate. Totodată, am optat exclusiv pentru studierea planului istoric, fără a realiza incursiuni în planul individual prin verificarea competenței expresive a vorbitorilor și fără a ne preocupa de utilizarea propriu-zisă a unităților frazeologice. Dacă am fi luat în calcul toate aceste aspecte, am fi avut doar o legătură tangențială cu problematica lucrării, demers care ar fi plasat-o, mai degrabă, în domeniul sociolingvistic.

Lucrarea este alcătuită din două capitole și două anexe, al căror conținut va fi prezentat în rândurile următoare. Structura vizează o dimensiune teoretică și una practică, o pondere semnificativă având, mai cu seamă, secțiunea aplicativă.

Capitolul I, intitulat *Excurs bibliografic*, cuprinde două secțiuni principale. În prima secvență, *Abordări teoretice ale frazeologiei*, sunt trecute în revistă abordările principalelor școli și curente lingvistice, fără a avea însă pretenția exhaustivității. Cercetarea s-a concentrat pe trei nivele diferite: prezentarea sumară a curentului lingvistic, identificarea viziunii asupra faptelor de limbă frazeologice și punctarea

acesteia într-o manieră critică. Astfel, structuralismul insistă asupra relațiilor structurale realizate între componentele îmbinărilor stabile, generativismul identifică deficiențele transformaționale, iar cognitivismul se raportează la unitățile frazeologice prin intermediul metaforei conceptuale. Perspectiva psiholingvistică vizează modalitatea de procesare a sensului figurat al construcțiilor, în timp ce abordarea pragmatică propune analiza unităților frazeologice din perspectiva participanților la discurs și a situației de comunicare. Sociolingvistica studiază frazeologismele din punctul de vedere al variantelor regionale și al unor variabile ale vorbitorului (vârstă, sex, etnie, clasă socială). Integralismul propune o nouă clasificare a unităților frazeologice și, fără să anuleze restul perspectivelor, mizează pe o abordare eterogenă. Preocupările lexicografice, didactice și traductologice au dat naștere unor viziuni asupra frazeologiei care circumscriu modalitatea de includere a unităților frazeologice în dicționare, predarea și, respectiv, traducerea lor.

În finalul secțiunii, un spațiu mai amplu îi este acordat perspectivei etnolingvistice, considerând necesară prezentarea viziunilor tratate de lingviști precum W. von Humboldt, F. Boas, E. Sapir, B. L. Whorf, C. Levi-Strauss, C. Geertz sau A. Duranti, ale căror contribuții sunt hotărâtoare în explicarea relației dintre limbă și cultură. Sunt clarificate apoi conceptele care urmează să fie folosite în prezenta cercetare: *memeul*, *perspectivele emic/etic*, *valorile simbolice*, *ethosul*, *cosmoviziunea*. În analiza efectuată, s-au coagulat trei direcții diferite: relațiile structurale între simboluri, semnificația interpretativă și semnificația contextuală.

În ultima secțiune a primului capitol, am schițat principalele abordări ale frazeologiei realizate în limbile română și spaniolă, explorând cadrul conceptual conferit de cercetători precum I. Zanne, L. Șăineanu, I. Iordan, F. Dimitrescu, D. Nica, Th. Hristea, S. Dumistrăcel, Gh. Colțun, P. Zugun (în lingvistica românească), respectiv, J. Casares, H. Thun, A. Zuluaga, A. Tristá Pérez, L. Ruiz Gurillo, G. Corpas Pastor (în lingvistica spaniolă). Ca sistematizare teoretică, am realizat două scheme contrastive ale termenilor generali utilizați în cele două limbi, respectiv, ale subcategoriilor frazeologice în funcție de fixarea și idiomatizarea unităților frazeologice. Constatând inconsecvența și imprecizia terminologică, am preferat să utilizăm, în lucrarea noastră, noțiunile de *unitate frazeologică* și *frazeologism*, deoarece acestea sunt cele mai generale și sunt comune ambelor limbi. Totodată, considerăm adecvată tratarea frazeologiei în sens larg, întrucât în prezenta abordare este vizată zona de interferență dintre limbă și cultură, și nu conturarea unei tipologii.

Capitolul al II-lea, intitulat *O analiză etnolingvistică a unităților frazeologice cu termeni religioși în limbile română și spaniolă*, este alcătuit din șase secvențe și reprezintă partea cea mai consistentă a lucrării. În primul subcapitol, se oferă o prezentare generală a cadrului religios național, menționând și fenomenul religiozității populare, care devine fundamental în creionarea coordonatelor definitorii pentru experiența religioasă colectivă. Pe lângă religia oficială – comună celor două popoare, care sunt însă distincte la nivel de cult –, sunt generate diverse manifestări care configurează un întreg sistem (obiceiuri, credințe, mituri) și care pot fi considerate universuri simbolice. În analiza întreprinsă, am corelat faptele de limbă cu atitudinile instituționale și cu imaginea mentalului creștin de factură populară, identificând urme ale imaginarului derivat din legendele populare și din alte zone ale culturii.

În următoarele subcapitole, ne-am oprit asupra principalelor categorii din zona sacralului, pe care le-am ordonat de la general la particular: ființele sacre (Dumnezeu vs diavolul, Fecioara, îngerii, sfinții, personajele biblice), spațiul sacru (lumea nevăzută – raiul, iadul, limbul –, lumea văzută – altarul, biserica etc.), timpul sacru (postul, sărbătorile, alte manifestări ale religiozității), instrumentele sacre (agheasma, anafura, coliva, colacul, tămâia), actanții (papa, cardinalul, episcopul, preotul, călugărul). Sunt inventariate elementele tematice identificate în frazeologie, cu referire la categoriile mai sus menționate. Astfel, delimitările trasate au în vedere stabilirea unor subgrupe în cadrul acestor clasificări în funcție de atribute, de relația bidirecțională cu omul etc.

În acest capitol, este focalizată și analiza comparativ-contrastivă propriu-zisă a frazeologismelor, insistându-se asupra configurării celor două nivele semantice ale unei unități frazeologice (interpretarea literală și semnificatul real), asupra semnelor predominante – comune sau diferențiatore –, asupra metaforelor conceptuale sau culturale care stau la baza frazeologismelor, asupra gradului de transparență și idiomaticitate. Tipurile de relații identificate între unitățile frazeologice, la nivel interlingvistic, sunt de echivalență totală (coincid atât semnificatul real, cât și imaginea mentală), de echivalență parțială (se înregistrează diferențe de structură, de valori simbolice sau pragmatice) sau de echivalență nulă (fapte de limbă frazeologice generate doar în una din cele două limbi). Vom mai avea în vedere „prieteni falși” și polisemia asimetrică. Fiecare subcapitol este însoțit de introducere și de concluzie.

Numărul mare de unități frazeologice identificate reflectă puternicul sentiment religios experimentat de cele două popoare. Se confirmă observațiile lui Calero Fernández (1998: 168) potrivit cărora transformările doctrinale sau ierarhice petrecute

în sânul Bisericii de-a lungul istoriei nu se oglindesc în frazeologie, deoarece discuțiile teologice care au provocat scindări în creștinism vizau un grup restrâns, nu masa vorbitorilor. Acesta este motivul pentru care diferența fundamentală între ortodoxie și catolicism, *filioque*, nu a lăsat urme în unitățile frazeologice. La nivel general, se evidențiază ardoarea fanatică asociată catolicismului spaniol (Drăghicescu 2004: 273) sau rolul activ pe care l-a avut Biserica în istoria Spaniei, respectiv, fireasca îmbinare a religiozității cu profanul, tulburările confesionale sau unirea cu Roma, caracteristici ale spațiului românesc, aspecte foarte puțin sau deloc oglindite în corpusul luat în considerare.

Deși îmbinările stabile de cuvinte identificate „vorbesc” despre un popor fundamental creștin, creștinismul reflectat în frazeologie este de factură populară, fiind configurate diverse căi de acces și de trăire a sacrului, consecință a temerilor, a aspirațiilor și a întrebărilor experimentate de indivizi, reprezentările fiind adesea conferite de perspectiva comunității rurale. Prin intermediul acestor fapte de limbă, omul își exprimă atitudinea față de elementele din lumea reală. Se reflectă foarte puțin funcția socială a religiei care asigură coeziunea indivizilor (de exemplu, unitățile frazeologice referitoare la riturile de trecere: importanța nașilor la Botez, participarea în masă la înmormântare). Totodată, coordonatele temporale (sărbătorile) stabilesc o periodicitate în strânsă legătură cu muncile agricole, printr-o armonizare economică, socială și religioasă. În anumite situații, întâmplările reale sunt transformate, prin lexicalizare, în memorie colectivă – triada lui Lotman (1974: 22-23) *viață/text/memorie* –, îndeplinind, astfel, funcția de semn.

Considerăm că, din acest motiv, semnificatul global indică mai ales trăirile interioare complexe nuanțate care, în general, nu sunt lexicalizate altfel în limbă. Alte coordonate constante în ambele idiomuri sunt aprecierea negativă și centrarea puternică pe eu – concluzii la care ajung și Scherf (2006) și Suárez Cuadros (2006), în compararea limbilor germană și română, respectiv, ucraineană și spaniolă. Multe unități au valoare pragmatică, fiind orientate înspre receptor și exprimând o dimensiune etică (față de propria persoană și față de alteritate), aspecte concordante cu trăirea religiozității populare în celelalte planuri (v. Rodríguez Becerra 2000; Duch 2004).

Se desprinde o conștiință de sine a omului în relație cu rostul său în lume și cu opoziția sacru/profan pe care o experimentează cu intensitate și o recrează la nivel metaforic. Opoziția se concretizează prin două axe fundamentale: pe verticală

(divinitate – om) și pe orizontală (om – om), axe care se implică reciproc și care generează consecințe asupra întregii existențe. Cu toate acestea, viziunea din frazeologie nu este unitară. Relația cu divinitatea este simplificată, directă, avantajoasă (nu este tentantă recompensa în viața de apoi, ci soluționarea problemelor, prin mijlocirea supranaturalului), de răzvrătire, de orientare înspre natură. Omul este creionat fie ca slugă, fie ca fiu al Celui Preaînalt. Dorința totalității și a infinitului este adesea gătită de existența mundană. Spațiul și timpul aflate sub incidența sacrului (loc/timp bun, prin excelență), sunt destructurate, desacralizate. De asemenea, se remarcă spiritul justițiar în raportarea la clerici. Nu au fost identificate diferențe majore de structurare a universului spiritual, modul de percepție al memeurilor fiind asemănător în cele două limbi, chiar dacă prezenta cercetare vizează două culte și culturi diferite. Componentele frazeologice identificate constituie un *focus cultural*, identitatea națională fiind păstrată prin microcâmpurile operaționale, prin imaginea mentală creată sau prin numărul de construcții. În limba română, s-au fixat mai multe UF asociate cu diavolul, unele fiind extrem de plastice. În schimb, spectrul frazeologic spaniol este profund marcat de schemele formale ale percepției divinității. Chiar dacă multe unități frazeologice sunt construite după tiparul biblic, se remarcă o ingeniozitate a metaforelor, unele suprapunându-se, în plan translingvistic, la nivelul domeniului sursă sau al desfacerii tentaculare a metaforei.

Am căutat, pe baza conceptelor de operare, să analizăm comportamentul semului /sacru/, în contextul frazeologic. Am constatat neutralizarea sa frecventă, cantonată în depășirea sferei religioase, fiind utilizat uneori chiar cu valoare ironică, de ilaritate sau dispreț și înglobând diverse domenii, aparent fără legătură cu domeniul inițial. În astfel de situații, sunt reperabile câteva trăsături semantice (adesea secundare) care dobândesc valențe distincte. Nu toate componentele frazeologice își proiectează semnificația inițială asupra semnificației globale a construcției. Totodată, anumite unități frazeologice dobândesc, în funcție de context, nuanțe semantice eterogene, uneori antinomice. Nu toate frazeologismele înregistrează corespondențe lexicale, dovadă a funcției de suplinire a discursului repetat – substanța semantică nu a fost structurată prin unități lexematice. De asemenea, comună este ambivalența unor lexeme în universul frazeologic de discurs (foarte rar, prin polisemie asimetrică, situația caracterizează aceeași unitate frazeologică), fenomen circumscris „varietății în unitate”, caracteristic întregii creații populare (Șeuleanu 1994: 83). Așadar, sacrul este privatizat, orientat spre căutarea personală (Borobio 2004: 45).

Traseul investigațional se încheie cu un capitol de concluzii în care sintetizăm rezultatele obținute și în care propunem câteva modalități de continuare a prezentei cercetări, subliniind complexitatea studierii frazeologiei în general, dar și din punct de vedere etnolingvistic.

Investigația noastră a pornit de la stabilirea ipotezei și a obiectivelor, a continuat cu consultarea bibliografiei și cu realizarea unui corpus care a fost anexat lucrării (Anexa 1). Pentru identificarea unităților frazeologice care conțin elemente religioase, am consultat dicționare monolingve, bilingve și frazeologice, precum și manuale de frazeologie. Corpusul este construit în jurul a 208 termeni-cheie (de exemplu, *lumânare, tămâie, Sf. Andrei, mir*), care intră în structura unui material factual eterogen (corpusul cuprinde unități încadrate în categorii frazeologice diverse, potrivit abordării în sens larg: locuțiuni, expresii, proverbe). Am identificat 757 de unități frazeologice românești și 938 de unități frazeologice spaniole, însumând 1695 de frazeologisme care au fost vizate în analiza întreprinsă. În evaluarea numerică, nu am luat în calcul variantele frazeologice (utilizarea unor lexeme distincte – elemente de ordinul al II-lea – care sunt sinonime) sau diferențele de structură minore (singular/plural, substantiv articulat/nearticulat, variația topicii).

Distribuția numerică a lexemelor supuse analizei poate fi consultată în Anexa 2. Frazeologismele au fost ordonate alfabetic în funcție de termenul-cheie. Pentru fiecare unitate frazeologică, am explicat semnificatul și am oferit echivalentul în limba spaniolă, chiar și în situațiile în care am identificat doar unități frazeologice care nu sunt circumscrise cercetării noastre. Pentru îmbinările fixe din castiliană, am oferit și traducerea literală pentru a ușura accesul la informație, iar în situațiile în care nu am identificat nicio unitate frazeologică echivalentă, am indicat doar semnificația literală. Pentru unitățile frazeologice sursă cu sensuri multiple, am oferit mai multe construcții fixe, corespunzătoare fiecărui sens. Am indicat în corpus și sursa de unde am preluat respectivele frazeologisme.

Am grupat apoi unitățile frazeologice corespunzătoare unui termen-cheie în funcție de anumite trăsături recurente și am comparat unitățile frazeologice din cele două limbi. Mai exact, am identificat echivalențele având în vedere imaginea mentală, motivarea procesului metaforic, structura, semnificatul global, prezența elementelor specific-culturale. Pentru a nu încărca lucrarea, nu am mai inclus în analiză informațiile prezente în corpus – relaționate cu cele două nivele ale semnificatului –, insistând asupra acestora doar în situațiile în care erau necesare astfel de precizări.

Metoda de lucru este regresivă (de la prezent la trecut), orientată spre descriere, explicație, interpretare; am practicat o inducție selectivă, focalizându-ne asupra aspectelor pe care le-am considerat semnificative pentru demersul nostru; am pornit astfel de la un material lingvistic determinat, din care am extras rezultatele. Pe lângă mecanismele semantice avute în vedere, lucrarea vizează și reconstrucția culturală (realizarea unor conexiuni cu gesturi, ritualuri, fenomene culturale, imagini simbolice); ne-am orientat astfel înspre *funcția cumulativă a limbii* (Scherf 2006: 168), menționând și fundamentul genetic în situațiile în care acesta este cunoscut. Corelarea metodologică vizează diverse niveluri de analiză, materialul lingvistic conferind informații semnificative despre relația dintre subiectul vorbitor și realitate prin manifestarea alterității.

În ceea ce privește bibliografia, precizăm că ne-am limitat la a ne referi la principalele lucrări de frazeologie din lingvistica internațională, în general, și din lingvistica celor două limbi, în special. Lucrările din domeniul etnolingvisticii pe care le-am consultat tratează foarte puțin sau deloc tema noastră, astfel că am operat cu concepte generale pe care le-am adaptat abordării noastre. Alte lucrări de interes, indispensabile pentru prezentul demers, sunt studiile catehetice, culegerile de tradiții și obiceiuri, lucrările dedicate fenomenului religiozității populare, culegerile de frazeologisme, precum și lucrările de istoria limbii și alte cercetări lingvistice.